

एमपीएससी राज्यशास्त्र PSIR अभ्यासक्रम: पेपर 1

खाली दिलेल्या सारणी मध्ये आपल्याला राज्यशास्त्र व आंतरराष्ट्रीय संबंध या वैकल्पिक विषयाच्या पेपर 1 चा संपूर्ण अभ्यासक्रम देण्यात आलेला आहे.

विभाग अ: राजकीय सिद्धांत आणि भारतीय राजकारण	
1	राजकीय सिद्धांत: अर्थ आणि दृष्टिकोन.
2	राज्याचे सिद्धांत: उदारमतवादी, नव-उदारमतवादी, मार्क्सवादी, बहुवचनवादी, उत्तर-वसाहतवादी आणि स्त्रीवादी.
3	न्याय: रॉलच्या न्याय सिद्धांत आणि त्याच्या सामुदायिक टीकांच्या विशेष संदर्भासह न्यायाच्या संकल्पना.
4	समानता: सामाजिक, राजकीय आणि आर्थिक; समानता आणि स्वातंत्र्य यांच्यातील संबंध; होकारार्थी कृती.
5	अधिकार: अर्थ आणि सिद्धांत; विविध प्रकारचे अधिकार; मानवी हक्कांची संकल्पना.
6	लोकशाही: शास्त्रीय आणि समकालीन सिद्धांत; लोकशाहीचे विविध मॉडेल-प्रतिनिधी, सहभागी आणि विचारपूर्वक.
7	सत्तेची संकल्पना: वर्चस्व, विचारधारा आणि वैधता.
8	राजकीय विचारधारा: उदारमतवाद, समाजवाद, मार्क्सवाद, फॅसिझम, गांधीवाद आणि स्त्रीवाद.
9	भारतीय राजकीय विचार: धर्मशास्त्र, अर्थशास्त्र आणि बौद्ध परंपरा; सर सय्यद अहमद खान, श्री अरबिंदो, एम.के. गांधी, बी.आर. आंबेडकर, एम.एन. रॉय.
10	पाश्चात्य राजकीय विचार: प्लेटो, अरिस्टॉटल, मॅकियावेली, हॉब्स, लॉक, जॉन एस मिल, मार्क्स, ग्राम्सी, हॅना अरेंड
विभाग ब: भारतीय सरकार आणि राजकारण	
1	भारतीय राष्ट्रवाद:
2	भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्याची राजकीय रणनीती: संविधानवाद ते सामूहिक सत्याग्रह, असहकार, सविनय कायदेभंग; लढाऊ आणि क्रांतिकारी चळवळी, शेतकरी आणि कामगारांच्या चळवळी.
3	भारतीय राष्ट्रीय चळवळीचे दृष्टिकोन: उदारमतवादी, समाजवादी आणि मार्क्सवादी; कट्टर मानवतावादी आणि दलित.
4	भारतीय राज्यघटनेची निर्मिती: ब्रिटिश राजवटीचा वारसा; भिन्न सामाजिक आणि राजकीय दृष्टिकोन.
5	भारतीय राज्यघटनेची ठळक वैशिष्ट्ये: प्रस्तावना, मूलभूत अधिकार आणि कर्तव्ये, मार्गदर्शक तत्त्वे; संसदीय प्रणाली आणि दुरुस्ती प्रक्रिया; न्यायिक पुनरावलोकन आणि मूलभूत संरचना सिद्धांत.
6	केंद्र सरकारचे प्रमुख अंग: कार्यकारिणी, विधिमंडळ आणि सर्वोच्च न्यायालयाची कल्पना केलेली भूमिका आणि वास्तविक कामकाज.
7	राज्य सरकारचे प्रमुख अंग: कार्यकारिणी, विधिमंडळ आणि उच्च न्यायालयांची कल्पना केलेली भूमिका आणि वास्तविक कामकाज.

8	तळागाळातील लोकशाही: पंचायत राज आणि नगरपालिका सरकार; ७३व्या आणि ७४व्या दुरुस्तीचे महत्त्व;
9	वैधानिक संस्था/ आयोग: निवडणूक आयोग, नियंत्रक आणि महालेखापरीक्षक, वित्त आयोग, संघ लोकसेवा आयोग, राष्ट्रीय अनुसूचित जाती आयोग, अनुसूचित जमाती राष्ट्रीय आयोग, राष्ट्रीय महिला आयोग; राष्ट्रीय मानवाधिकार आयोग, राष्ट्रीय अल्पसंख्याक आयोग, राष्ट्रीय मागासवर्ग आयोग.
10	संघराज्य: घटनात्मक तरतुदी; केंद्र-राज्य संबंधांचे बदलते स्वरूप; एकात्मतावादी प्रवृत्ती आणि प्रादेशिक आकांक्षा; आंतरराज्य वाद.
11	नियोजन आणि आर्थिक विकास: नेहरूवादी आणि गांधीवादी दृष्टीकोन; नियोजन आणि सार्वजनिक क्षेत्राची भूमिका; हरित क्रांती, जमीन सुधारणा आणि कृषी संबंध; उदारीकरण आणि आर्थिक सुधारणा.
12	भारतीय राजकारणात जात, धर्म आणि वांशिकता.
13	पक्ष प्रणाली: राष्ट्रीय आणि प्रादेशिक राजकीय पक्ष, पक्षांचे वैचारिक आणि सामाजिक आधार; युतीच्या राजकारणाचे नमुने; दबाव गट, निवडणूक वर्तनातील ट्रेड; आमदारांचे सामाजिक-आर्थिक प्रोफाइल बदलणे.
14	सामाजिक चळवळी: नागरी स्वातंत्र्य आणि मानवी हक्क चळवळी; महिलांच्या हालचाली; पर्यावरणवादी चळवळी

एमपीएससी राज्यशास्त्र PSIR अभ्यासक्रम: पेपर 2

खाली दिलेल्या सारणी मध्ये आपल्याला राज्यशास्त्र व आंतरराष्ट्रीय संबंध या वैकल्पिक विषयाच्या पेपर 2 चा संपूर्ण अभ्यासक्रम देण्यात आलेला आहे.

विभाग A: तुलनात्मक राजकीय विश्लेषण आणि आंतरराष्ट्रीय राजकारण	
1	तुलनात्मक राजकारण: निसर्ग आणि प्रमुख दृष्टीकोन; राजकीय अर्थव्यवस्था आणि राजकीय समाजशास्त्र दृष्टीकोन; तुलनात्मक पद्धतीच्या मर्यादा.
2	तुलनात्मक दृष्टीकोनातील राज्य: भांडवलशाही आणि समाजवादी अर्थव्यवस्था आणि प्रगत औद्योगिक आणि विकसनशील समाजांमध्ये राज्याची वैशिष्ट्ये आणि बदलते स्वरूप.
3	प्रतिनिधित्व आणि सहभागाचे राजकारण: प्रगत औद्योगिक आणि विकसनशील समाजातील राजकीय पक्ष, दबाव गट आणि सामाजिक चळवळी.
4	जागतिकीकरण: विकसित आणि विकसनशील समाजांकडून प्रतिसाद.
5	आंतरराष्ट्रीय संबंधांच्या अभ्यासासाठी दृष्टीकोन: आदर्शवादी, वास्तववादी, मार्क्सवादी, कार्यवादी आणि प्रणाली सिद्धांत.
6	आंतरराष्ट्रीय संबंधातील प्रमुख संकल्पना: राष्ट्रीय हित, सुरक्षा आणि शक्ती; शक्ती आणि प्रतिबंध संतुलन; आंतरराष्ट्रीय कलाकार आणि सामूहिक सुरक्षा; जागतिक भांडवलशाही अर्थव्यवस्था आणि जागतिकीकरण.
7	आंतरराष्ट्रीय राजकीय व्यवस्था बदलणे: (a) महासत्तांचा उदय; धोरणात्मक आणि वैचारिक द्विध्रुवीयता, शस्त्रास्त्रांची शर्यत आणि शीतयुद्ध; आण्विक धोका; (b) नॉन-अलाइन चळवळ: उद्दिष्टे आणि उपलब्धी;

	(c) सोव्हिएत युनियनचे पतन; एकध्रुवीयता आणि अमेरिकन वर्चस्व; समकालीन जगात नॉन-अलाइनमेंटची प्रासंगिकता.
8	आंतरराष्ट्रीय आर्थिक प्रणालीची उत्क्रांती: ब्रेटन वूड्सपासून डब्ल्यूटीओपर्यंत; समाजवादी अर्थव्यवस्था आणि CMEA (म्युच्युअल इकॉनॉमिक असिस्टन्स कौन्सिल); नवीन आंतरराष्ट्रीय आर्थिक व्यवस्थेसाठी तिसऱ्या जगाची मागणी; जागतिक अर्थव्यवस्थेचे जागतिकीकरण.
9	संयुक्त राष्ट्र: परिकल्पित भूमिका आणि वास्तविक रेकॉर्ड; विशेष UN एजन्सी - उद्दिष्टे आणि कार्य; यूएन सुधारणांची गरज.
10	जागतिक राजकारणाचे प्रादेशिकीकरण: EU, ASEAN, APEC, SAARC, NAFTA.
11	समकालीन जागतिक चिंता: लोकशाही, मानवाधिकार, पर्यावरण, लैंगिक न्याय, दहशतवाद, आण्विक प्रसार.

विभाग ब: भारत आणि जग

1	भारतीय परराष्ट्र धोरण: परराष्ट्र धोरणाचे निर्धारक; धोरण तयार करणाऱ्या संस्था; सातत्य आणि बदल.
2	अलाइनमेंट चळवळीत भारताचे योगदान: वेगवेगळे टप्पे; वर्तमान भूमिका.
3	भारत आणि दक्षिण आशिया:
4	प्रादेशिक सहकार्य: सार्क-भूतकाळातील कामगिरी आणि भविष्यातील संभावना.
5	मुक्त व्यापार क्षेत्र म्हणून दक्षिण आशिया.
6	भारताचे "Look East" धोरण.
7	प्रादेशिक सहकारात अडथळे : नदीचे पाणी वाद; बेकायदेशीर सीमापार स्थलांतर; वांशिक संघर्ष आणि बंडखोरी; सीमा विवाद.
8	भारत आणि जागतिक दक्षिण: आफ्रिका आणि लॅटिन अमेरिकेशी संबंध; NIEO आणि WTO वाटाघाटींच्या मागणीत नेतृत्वाची भूमिका.
9	भारत आणि जागतिक शक्ती केंद्रे: यूएसए, ईयू, जपान, चीन आणि रशिया.
10	भारत आणि संयुक्त राष्ट्र प्रणाली: संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतता राखण्यात भूमिका; सुरक्षा परिषदेत स्थायी जागेची मागणी.
11	भारत आणि अणु प्रश्न: बदलते समज आणि धोरण.
12	भारतीय परराष्ट्र धोरणातील अलीकडील घडामोडी: अफगाणिस्तान, इराक आणि पश्चिम आशियातील अलीकडच्या संकटावर भारताची भूमिका, अमेरिका आणि इस्रायलसोबतचे वाढते संबंध; नवीन जागतिक व्यवस्थेची दृष्टी.